

УДК 346.12:631

Згама Антоніна Олександрівна,

кандидат юридичних наук, ст. викладач кафедри цивільного та господарського права і процесу Міжнародного гуманітарного університету

Захарова Анна В'ячеславівна,

студентка 3 курсу Інституту національного та міжнародного права Міжнародного гуманітарного університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦІНОУТВОРЕННЯ У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

У наші дні дедалі частіше спостерігається тенденція міграції працеспроможного населення з сіл у міста. Це відбувається не випадково, адже кожна людина прагне кращих умов для свого життя та життя своєї родини. Важливим фактором є можливість завдяки своїй діяльності отримувати прибуток і бути спроможним забезпечити умови свого існування. Проте, незважаючи на безсуперечну тяжку працю мешканців села можливість отримувати гідну винагороду за це зводиться до мінімуму. Тому сфера сільського виробництва є надзвичайно складною для регулювання цінової політики.

Сільськогосподарське виробництво у світі є основою життєдіяльності людей та сировинною базою харчової і легкої промисловості. У свою чергу, ціна – це головне джерело відтворення вкладених у виробництво активів, тобто основа забезпечення ефективності будь-якої галузі. Тому актуальним і необхідним є дослідження державно-правового регулювання ціноутворення у сільськогосподарській сфері у зв'язку з невідповідністю обстановки у сільській місцевості жорстким реаліям на ринку. Адже стабільність ціноутворення у цій сфері може бути досягнуто тільки шляхом удосконалення і розширення сфери застосування засобів державного регулювання процесу формування ціни.

Питання державного регулювання, в тому числі ціноутворення, в сфері сільського господарства є предметом розгляду багатьох вчених, серед яких слід відзначити праці І. В. Застережнікової, І. Ломакіної, Н. М. Притули, П. Саблука, Г. В. Смоліна та ін., проте за межами досліджень залишилися ряд питань, пов'язаних з державно-правовим регулюванням цін на сільськогосподарську продукцію.

Тому метою даної роботи є дослідження стану державного регулювання цін на сільськогосподарські продукти; з'ясування загальних рис та основних вимог, що висувуються до процесу організа-

ції державного регулювання таких цін; визначення основних напрямів та інструментів державного регулювання ціноутворення у сфері аграрної політики з метою покращення існування сільського господарства, як такого, та запобігання його знищення в майбутньому.

Нормативно-правову основу регулювання цін і ціноутворення в Україні закладено Конституцією України [1]; Господарським [2] та Цивільним кодексами України [3]; Законом України «Про ціни і ціноутворення» [4], який визначає основні принципи встановлення та застосування цін і тарифів, а також організацію контролю за їх додержанням на території України; Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» [5]; Законом України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» [6], а також іншими нормативними актами.

Відповідно до ст. 12 ГК України регулювання цін і тарифів належить до основних засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання.

Державне регулювання цін полягає у діяльності держави, що спрямована на встановлення і збереження такого рівня цін, який би забезпечував рентабельну діяльність суб'єктів господарювання, паритет цін різних галузей народного господарства, рентабельність заробітної плати, стійкість валюти й інші економічні параметри в державі, тобто це комплекс заходів щодо активізації всіх ціноутворюючих факторів [7, с. 81].

Як зазначає І. В. Застережнікова, особливо важливими функціями державного управління щодо аграрного сектора економіки України є створення таких умов, які будуть не лише стимулювати кожного виробника реагувати на запити споживачів, але й примушувати його пристосовуватися до платоспроможного попиту, своєчасно регулю-

вати обсяги і структуру виробництва, удосконалювати споживчі властивості харчових продуктів. Досягненню цієї мети має сприяти реформування цінового механізму в аграрному секторі: ціни повинні відображати рівень суспільної корисності продукту, взаємодіяти із системою нецінових важелів державної підтримки сільського господарства [8, с. 170].

На процес ринкового ціноутворення впливають ряд зовнішніх і внутрішніх чинників. До зовнішніх чинників належать ті чинники, які не залежать від підприємств: політична, економічна стабільність, рівень розвитку виробництва та інфраструктури, платоспроможність підприємств і населення, система оподаткування, рівень конкуренції між сільськогосподарськими виробниками, характер регулювання економіки державою, інфляція, особливості існуючого і перспективного купівельного попиту, дефіцит на вільному ринку будь-яких необхідних ресурсів та ін.

До внутрішніх чинників, які залежать від сільськогосподарського товаровиробника можна віднести: обсяг ринку, особливості виробництва, специфіку виробленої продукції (ціна зростає на продукцію більш глибокої переробки і кращої якості, а також делікатесну продукцію), маркетинг, життєвий цикл продукції, рекламну діяльність, тривалість просування продукції по ланцюгу від сільськогосподарського товаровиробника до споживача, імідж виробника на споживчому ринку та ін.

В процесі ціноутворення на сільськогосподарську продукцію державне регулювання повинно бути направлене на формування системи наукового та економічного обґрунтування заставних (гарантована державою) та ринкових цін по всьому технологічному ланцюгу: товаровиробник – продавець – споживач. Свого часу цілком правильно вказував В. К. Мамутов, що вільне ціноутворення в соціально-орієнтованій економіці – це в значній частині міф [9, с. 185]. Прикладом цього є сфера ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Адже відомим є факт сезонних коливань цін, від якого в значній мірі потерпають сільгоспідприємства. Цінові відносини на сільськогосподарському ринку мають ґрунтуватися на поєднанні вільного ринкового ціноутворення і державного регулювання цін для забезпечення ефективності виробництва та прибутковості сільськогосподарських підприємств.

Одним з важливих інструментів підтримки та регулювання діяльності зі сторони держави сільськогосподарським товаровиробникам є податкова система. Вона виступає в якості певного регулятора державного впливу на виробництво продукції

сільського господарства та розвитку ринкових відносин і покликана виконувати три головні функції:

- 1) фіскальну – вилучення коштів для поповнення бюджету;
- 2) стимулюючу – створення сприятливих умов для розвитку виробництва продукції та надання послуг;
- 3) регулюючу – втримання небажаних напрямків виробництва та пригнічення спекулятивної активності.

Для аналізу виконання цих функцій податкової системі потрібно провести їх класифікацію виходячи із бази оподаткування. За цією ознакою сьогодні виділяють:

- 1) прямі податки – на землю та прибуток; на майно; прибутковий податок з фізичних осіб, які безпосередньо пов'язані з рівнем організації виробництва та його ефективністю;
- 2) опосередковані податки – на додаткову вартість; акцизи; митні збори; податок з продажу;
- 3) спеціальні – перерахування коштів до цільових фондів.

Прямі податки в основному виконують регулюючу та стимулюючу функції, а спеціальні та опосередковані – фіскальну, спрямовані на вилучення коштів, на поповнення бюджету та позабюджетних фондів. Слабкий життєвий рівень населення об'єктивно обмежує масштаби прямих податкових вилучень із доходів фізичних та юридичних осіб, що спостерігається в Україні, засвідчує низький рівень доходів сільськогосподарських товаровиробників.

Аналіз нарахованих податків показує, що для сільськогосподарських підприємств встановлено високий рівень вилучення коштів. Нині система оподаткування, яка повинна забезпечувати функцію залучення інвестицій до агропромислового комплексу, не виконує цього завдання, тому потрібно її переглянути.

В наші дні основним змістом політики в сфері сільського господарства більшості економічно розвинутих країн є підтримка аграрного сектору з боку держави за допомогою різних субсидій, дотацій і пільг. У деяких країнах державні фінансові вкладення в сільське господарство в 1,5 – 2 рази перевищують ринкову вартість його продукції [10].

Субсидії в країнах ЄС досягли 45 – 50 % вартостей виробленої фермерами товарної продукції, в Японії та Фінляндії – 70 %, у Росії – лише 3,5 %. У США на розвиток сільського господарства з розрахунку на одиницю продукції вкладається на 30 % більше, ніж в інші галузі [11, с. 55].

В Україні на законодавчому рівні гарантовано кредитну підтримку виробників сільськогосподарської продукції – кредитну субсидію. Режим кредитної субсидії полягає у субсидуванні частини плати

(відсотків) за використання короткострокових та середньострокових кредитів, наданих банками в національній валюті. При цьому кредитна субсидія надається лише особам, які є сільськогосподарськими підприємствами, що виробляють об'єкти державного ціноутворення. Так, відповідно до ст. 3 Закону України «Про державну підтримку сільськогосподарства України» об'єктами державного цінового регулювання є такі товари: пшениця і суміш пшениці та жита (меслин), жито, ячмінь, овес, кукурудза, борошно пшеничне або суміші пшениці та жита (меслину), не подрібнене насіння льону, не подрібнене насіння з ріпаку, не подрібнені соєві боби, не подрібнене насіння соняшнику, свіжі або сухі шишки хмелю, цукор з цукрових буряків, м'ясо та субпродукти забійних тварин та птиці; молоко сухе; масло вершкове; олія соняшникова.

Держава не здійснює цінове регулювання за межами організованого аграрного ринку України. Розмір кредитної субсидії надається до 50 відсотків від розміру процента, нарахованого на основну суму кредиту, але не вище 59 відсотків від розміру середньозваженого відсотка за кредитами банків у національній валюті, повністю забезпечених заставою, який фактично склався в Україні станом на 1 лютого поточного бюджетного року, та наданих для короткострокових кредитів терміном до 12 календарних місяців, а для середньострокових кредитів строком до 36 календарних місяців [12, с. 243].

Ст. 3 Закону України «Про державну підтримку сільськогосподарства України» також передбачено, що на кожний вид сільськогосподарської продукції (товар), визначений відповідно до стандартів і який є об'єктом державного цінового регулювання, встановлюються мінімальні або максимальні інтервенційні ціни.

Дійсно, забезпечення прибутковості та фінансової стійкості підприємств сільськогосподарства в світі досягається шляхом проведення державної політики створення економічного середовища, яке буде сприяти ефективній виробничій, постачальницько-збутовій діяльності та залученню

інвестицій в даний сектор економіки. Одним з заходів державної підтримки, які пов'язані з регулюванням ціноутворення, є зернові інтервенції (втручання) в державний продовольчий фонд. Механізм інтервенцій складається у встановленні державою цінового коридору, який підтримується шляхом купівлі чи продажу зерна. Це дозволяє гарантувати ціни на сільгосппродукцію та вирівнювати цінові коливання [8, с. 172].

Також вважаємо, що необхідно стимулювати розвиток виробництва молока і м'яса. Щоб ця продукція, яка вже стала дефіцитом, не завозилася із зарубіжжя, а в достатній кількості вироблялася в Україні. Тобто в даному випадку йдеться про підтримку вітчизняного виробника, що є надзвичайно важливим. Це можливо зробити шляхом страхування ризиків у сільськогосподарському виробництві, витіснення спекулятивних цін з ринку сільськогосподарської продукції, а також будь-якої фінансової допомоги з боку держави, можливо у вигляді відшкодування витрат сільгосппідприємств, наприклад, хоча б часткове відшкодування вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів, сільськогосподарського обладнання та ін.

Таким чином, проблеми правового регулювання в сфері сільськогосподарства неодмінно існують, є надзвичайно важливими і потребують негайного вирішення. Враховуючи недостатній розвиток ринкової інфраструктури України, держава повинна втручатися в процес ціноутворення на головні види аграрної продукції.

Одним з важливих інструментів регулювання діяльності сільськогосподарських товаровиробників зі сторони держави, насамперед, є вдосконалення податкової системи; підтримка з боку держави за допомогою різних субсидій, дотацій і пільг; залучення іноземних інвестицій і нарешті підтримка вітчизняного виробника. Саме вдаючись до цих заходів, можна досягти бажаного результату, тобто покращити стан сільськогосподарства в Україні і, як наслідок, стимулювати його продуктивний розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18, 19 — 20, 21 — 22. — Ст. 144.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40 — 44. — Ст. 356.
4. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21 червня 2012 р. № 5007-VI // Офіційний вісник України. — 2012. — № 58. — Ст. 2309.
5. Про державну підтримку сільськогосподарства України : Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 49. — Ст. 527.
6. Про пріоритетність розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві України : Закон України в редакції від 15 травня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 32.
7. Шкварчук Л. О. Ціноутворення : підручник / Л. О. Шкварчук. — К. : Кондор, 2006. — 240 с.

